

„Mít hodně dětí.
Nejvíce ze všech.
Být lepší než jiní
muži.“

Všechny Louisovy děti

Kamil Bařuk

absynt
prokletí/reportéři

~~absynt~~

Kamil
Baľuk
Všechny
Louisovy
dětĭ

Přeložila Michala Benešová

Prokletí reportéři
Absynt 2019

*Alle vogels zijn nesten begonnen,
behalve ik en jij.
Waar wachten wij nu op?*

Všichni ptáci si už dělají hnízda,
kromě mne a tebe.
Na co čekáme?

(dvě nejstarší známé věty v nizozemštině, cca 1100)

Copyright © Instytut Reportażu 2017

Copyright © Kamil Bałuk 2017

Cover Art © Pavlína Morháčová

Translation © Michala Benešová

ISBN 978-80-8203-103-7

KDO NA FOTCE SCHÁZÍ?

Sněhové královně je šest let a sedí ve velkém hnědém křesle. Tak vypadá první fotografie. Přišel únor, karneval, brzy bude ples, ale královnina matka žije z dávek a nemá peníze na kostým. Holčička má na sobě staré prostěradlo, které jí maminka sešila. Na převleku je vidět několik barevných skvrn – měly to být hvězdy, ale rozpily se. Kostým poslouží holčičce i o rok později. V ruce drží hůlku, na tu peníze stačily. Nebo je půjčená? Maminka jí pomalovala obličej modrou barvou. Malá královna se lehce usmívá. O dvacet let později řekne, že je to jedna z posledních fotek, na které je štíhlá. Brzy potom přibere z osmnácti kil na třicet osm. Dobře si ta čísla pamatuje, bylo to ze stresu.

Zatím ale sedí v křesle a čeká na ples.

Druhá fotografie: holčička a chlapeček stojí v dětské postýlce a pevně se drží bílých dřevěných příček. Jde o významný okamžik, děti se právě naučily postavit. „Děláte pokroky“, napíše na fotku jejich matka a dodá, že zanedlouho po pořízení této fotografie se chlapeček naučil říkat „táta“.

Jak nevhodné slovo.

Postýlka je velká, mezi příčkami má připevněné počítadlo, jako by chtěl někdo přesvědčit roční děti, že matematika je skvělá věc. Pokud to tak bylo, nepovedlo se, dvojčata z fotografie se budou v dospělosti věnovat něčemu úplně jinému. Jedno z nich najde práci v televizi, druhé bude hrát divadlo. Holčička získá stálé zaměstnání dřív než její bratr a koupí si

byt. Chlapec s tím bude otálet, vybere si život ze dne na den, protože tvrdí: když začneš stárnout, svět se zbytečně zmenšuje. „Musíš se s tím smířit, Maaike,“ zopakuje několikrát sestře.

Zatím ale oba ještě nemluví. Neumějí říct ani „táta“.

Na třetí fotografii jiná holčička právě vstala z lavičky. Je kudrnatá, má udivený obličej a na sobě modré tričko s medvídkem. Dívá se do objektivu a cucá si přitom dva prsty. Tento zlozvyk jí zůstane ještě řadu let. Za okamžik si půjde hrát na zahradu. Možná přijdou děti od sousedů, posadí se vedle ní na lavičku, a když ne, bude si hrát sama, už si zvykla. Nemá totiž sestru ani bratra. Její matka (právě ona nejspíš fotografii pořídila) by možná chtěla přivést na svět další dítě, ale nikdy se jí to nepodaří. To ale ona ani její dcerka ještě nevědí.

Zatím nic nenasměňuje ani tomu, že holčička v tričku s medvídkem bude jednou ve svém volném čase zpívat a ve chvílích nervozity kouřit cigarety. Jsou jí dva roky a zrovna vstala z červené lavičky před domem v Rotterdamu.

Na čtvrté fotce sedí chlapeček babičce na klíně a hladí psa jménem Bowie. Jak ten čas hrozně letí, pomyslí si chlapcova matka, když se na snímek zadívá o dvacet let později.

Na páté fotografii je zachycena hodina baletu, holčička v tylových šatech se pokouší o piruetu. Podařilo se jí to? Dnes už si nevzpomíná.

Děti ze snímků se zatím neznají.

Fotografií je víc, pokládám jednu vedle druhé. Jsou staré dvacet, možná pětadvacet let. Každá pochází z jiného roku, z jiného města, byla pořízena jiným aparátem, za jiného světla, některé v zimě a jiné zjara. Děti, které jsou na nich zachyceny, jsou staré několik měsíců až let. Podobností na fotkách příliš nenajdeme. Spojuje je snad jen to, že všechny byly pořízeny v Holandsku. Děti na nich mají podobnou barvu očí, většinou hnědou.

Není snadné uhodnout, proč mám všechny tyto snímky před sebou a proč jsem je vyskládal jeden vedle druhého.

Nejsou patrné žádné podobnosti ani nic, co by spojovalo holčičku s hůlkou, červenou lavičku, tylové baletní šaty a psa Bowieho nebo dřevěné příčky postýlky.

Desítky drobností, ale nic společného.

Možná jen jedna věc, ačkoli může jít o pouhou shodu náhod. Určitě tomu tak náhoda chtěla, prostě se to stalo – na žádné z fotografií není vidět otec.

II

JE DOBRÉ MÍT SEN

Právě jím všechno začne.

První, druhý, desátý sen se splní v Utrechtu, Rotterdamu, Bredě či Amersfoortu. Vyvolá ho kočárek zahlédnutý na ulici, rodinné album, scéna ze seriálu, obyčejný rozhovor. Možná se sen objeví tak brzy, až se zdá, jako by existoval odedávna.

Jak vypadá sen? Někdy má modré oči, světlé vlásy, úsměv andílka z katedrály v Den Boschi, jemnou pokožku, růžové tváře. Možná kudrny nebo pihy. Zprvu bude malý, bude se mihotat jako plamínek, a pak vyroste, zvážní. Možná načas zmizí, obvykle se ale zase brzy objeví, za měsíc nebo za rok, bobtná, roste, zvětšuje se tak, že už ho nejde ignorovat.

Co dělá sen? Ráno řap, řap. Večer chrup, chrup. Někdy se obratně plazí po podlaze, jindy sladce leží v postýlce. Sen tě chce mít blízko, chce se ti dívat do očí, přitulit se k tobě.

Na procházce mu můžeš zpívat písničku o loďce, která vyplula na dalekou cestu, „není tady ani tam, je v Americe, hopsasá!“, nebo o dvou medvědech, kteří si „chleba mazali noži a byl to zázrak nad zázraky“.

Sen nemá chyby. Neodvádí partnerovu pozornost, nemá vliv na hormony, nezpůsobí, že přibíráš na váze. Nenapodobuje tvé chování, takže se nemusíš hlídat. Neušpiní ti oblíbenou halenku, nepláče v obchodě s hračkami. Není nemocný, nesebere ti příliš času, moc nestojí. Nemusíš ho vychovávat.

Je dobré mít sen.

Proto když se něco mezi sen a tebe postaví, přemýšlíš, jak situaci vyřešit. Hledáš někoho, kdo ti pomůže, kdo tě přijme, vyslechne, podívá se ti do očí a ujistí se, že jste se správně pochopili. Pak se pro jistotu ještě jednou zeptá:

„Jaký je tvůj sen?“

AMANDINA KŮŽE JE MĚSÍC OD MĚSÍCE TMAVŠÍ

„Hrozně bych chtěla dítě,“ pronesla Sonja, upravená blondýnka, hned jak vstoupila do ordinace doktora Jana Karbaata a posadila se ke stolu. Dodnes si na tu ordinaci vzpomíná – malá, útulná, vkusně zařízená. Za lékařským křeslem stály police s knihami, z nichž některé vypadaly jako čerstvě vydané, tedy v roce 1986. Právě tehdy vyslovila onu větu. Na stole stál telefon, orchideje v květináči a fotografie dětí.

Věta, kterou Sonja vyslovila, ale pravděpodobně zněla jinak:

„Hrozně bychom chtěli dítě.“ Tak to nejspíš řekla žena, která přišla spolu se svým manželem Berim. Poznali se o tři roky dřív, Beri byl příbuzný sousedů, které často navštěvovala. Ve stručnosti řečeno: usmála se, on jí úsměv oplatil, ji napadlo, že je to chytrý a pohledný muž, on ji pak pozval na výlet na loďce, a tak to celé začalo.

Na svatební fotografii je všechno bílé. Sonja v bílých šatech stojí před bílým autem, ve vlasech má diadém a v ruce slunečník, také bílý. Vedle ní stojí Beri v obleku. Před nimi dvě malé holčičky držící v rukou malé bílé slunečníky. Třeba budou jejich dcerky vypadat podobně.

Tak daleko ale jejich myšlenky zatím nesahají. Druhá čárka na těhotenském testu se pořád neobjevuje.

Proto sem přijeli, proto sedí v ordinaci za stolem.

Beri šel na testy, po kterých se dozvěděl, že má málo spermií a nic se s tím nedá dělat.

„Budeme adoptovat?“ přemýšleli, ale rodinný lékař jim poradil jinou možnost – oplodnění darovaným spermatem.

Nikdy předtím o tom neslyšeli. Adoptovat ostatně není totéž, co porodit. Možná to stojí za pokus. Ovšem pod jednou podmínkou, na které Beri trval – dárce musí být anonymní.

Na koho se máme obrátit?

Zajeďte do Barendrechtu, na nejlepší kliniku v zemi, doporučil jim lékař.

Zajeli tam. Scházejí dolů k hrázi, za černými vraty kdákají na dvorku slepice. Klinika vypadá jako obyčejný dům, jen ze střechy shlíží na budoucí otce, matky a dárce velký umělohmotný čáp.

Na chodbě si všimnou několika dalších párů. Nejsme jediní, raduje se Sonja, ačkoli je překvapená, že všichni sedí potichu. Jako by páry v čekárně nechtěly ostatním prozradit své tajemství.

Tajemství každého z nich je ale úplně stejné.

Za okamžik už mohou položit ruce na stylový hnědý stůl, za kterým sedí Jan Karbaat.

„Pane doktore,“ říká Beri, „chtěli bychom dárce, který mi bude co nejvíc podobný, aby se nikdo nic nedozvěděl. Dětem nechceme nic říkat. Necháme si to pro sebe.“

Lékaře si zapamatovali jako milého a zdvořilého muže, který měl pro jejich situaci plné pochopení. Formalit nebylo mnoho – dotaz na prodělané zarděnky, očkování a věk (ženě by mělo být méně než třicet osm let). Pokud byla neplodnost odhalena u muže, není vyšetření ženy nezbytné, říká lékař. Šlo by o zbytečné výdaje.

Na letáčku se Sonja s Berim dočetli, že lékaři dárce pečlivě vyšetří, otestují jeho krev i sperma, zeptají se, proč se dotyčný přihlásil. Ujistí se, že v jeho rodině se po tři generace nevyskytla žádná dědičná nemoc. Nakonec sepíšou

stručnou charakteristiku fyzických i psychických rysů dárce. Tak vznikne soubor informací, takzvaný pas dárce.

Lékař pak tento pas předá Sonje a jejímu manželovi. Říká, že vybral dárce, který vypadá jako Beri, a že pacientky jeho kliniky otěhotní v průměru do několika měsíců.

Skvělý člověk, pomyslí si Sonja a svírá přitom v ruce dokument.

DOKUMENT Č. 1. PAS DÁRCE*

Číslo dárce: 903

Výška: 1,75 m

Váha: 72 kg

Rok narození: 1956 (30 let)

Rasa: bílá

Vlasy: černé, mírně vlnité

Oči: tmavě hnědé

Vzdělání: vysokoškolské

Zaměstnání: v bance, vedoucí pozice

Zájmy: šachy, jízda na kole, strategické hry

Rodinná anamnéza: rodiče i děti zdravé

Dárce je ženatý, má dvě děti. Svoji inteligenci hodnotí jako vysokou. Dětství strávil v Limburgu, byl vynikajícím žákem.

Doplňující informace:

„Jsem sportovně založený.“

„Rád trávím čas ve společnosti známých.“

„Nesnáším nespravedlnost.“

„Nepodporuji nic, co je proti přírodě.“

* Zdroje veškerých citovaných dokumentů a dalších materiálů najde čtenář na konci knihy.

Sonja navštěvuje kliniku často. Uplynulo půl roku, rok. Jsou měsíce, kdy přijíždí i šestkrát. „Když něco moc chceš, je snazší být vytrvalý,“ řekne po letech. Po roce a půl otěhotní. Uplyne devět měsíců.

Je to holčička, Amanda.

„Děkuju, ale tohle už nikdy,“ prohlásí Sonja po císařském řezu.

Do nemocnice je přijde navštívit Beriho otec, čerstvý dědeček. Netuší, že je jeho syn neplodný. Prohlíží si miminko.

„To se hned pozná, že je to naše holčička,“ raduje se.

Úleva.

Aspoň na pár let, přinejmenším v případě Sonji.

Jiná žena porodí po návštěvě kliniky holčičku s hnědýma očima a tmavými vlasy, která se vůbec nepodobá své starší sestře. Pokožka dítěte je tmavší. Po porodu si žena všimne malé skvrnky v dolní části zad své dcerky. Zná to znaménko, viděla jich v práci desítky, v zemi, jako je Holandsko, má podobná znaménka spousta dětí. Kůže holčičky je měsíc od měsíce tmavší. Její sestra je blondatá a má světlou pleť, přestože měly mít stejného dárce.

Něco je špatně, napadne ji, ale rychle tuhle myšlenku zase zaplaší, potlačí ji v sobě, jako by nikdy neexistovala. Proč by ostatně nějaká myšlenka měla zpochybnit slib, který jí dal lékař.

Doktoři vědí, co dělají, říká si žena. Důvěřuje jim, sama pracuje jako zdravotní sestra.

Sonja se o holčičce se znaménkem nedozví. S nikým v Barendrechtu nemluví, přestože tam jezdí pravidelně – pokouší se o druhé dítě.

Je pravda, že původně druhé dítě nechtěla.

Beri má ale vlastní diskotéku, vydělává tolik, že ona sama nemusí pracovat. Amandě jsou tři roky, zanedlouho půjde

do školy. „Napadlo mě, že mi bude samotné doma smutno,“ řekne.

Na klinice požádá o stejného anonymního dárce jako v případě Amandy.

Ještě neví, že na druhé těhotenství bude čekat celé čtyři roky a za vyšetření zaplatí tisíce guldenů.

Neví, že se jí narodí chlapec, kterému dají jméno Boy.

Ještě neví, že jeho sestra Amanda začne dospívat dřív než její kamarádka a i její kůže začne neočekávaně tmavnout.

U zubaře slyší: „Máš neobvyklý skus.“

„Co znamená neobvyklý?“

„Africký, Evropani takový nemají.“

„Proč nejsem podobná tátovi?“ zeptá se Sonji jednoho dne. Známi budou přemýšlet, jestli neměla Sonja milence.

Prozatím však Sonja, která už poněkolkáté vchází do domu s čápem na střeše, nic netuší.

Jednou se svého muže pro jistotu naposledy zeptá: „Nic jim neřekneme?“

„Neřekneme,“ odpoví Beri. „Jsou to moje děti, tečka.“

Pak ještě dodá, ačkoli po dvaceti letech je těžké vybavit si přesná slova: „Budeme dělat, jako bychom na klinice nikdy nebyli.“

MATKA-BOMBA PORODÍ HENRIKA

„Koukni, dáme ti klobouk, oblékneš si takovýhle kabátek, a v gondole si vyděláš padesátku za jedinou plavbu po kanálu. To mi říkali kamarádi, když jsme jeli na výlet do Benátek. Jako vtípek.“

V Izraeli si lidi na ulici mysleli, že jsem místní. A v Dribergenu, kde jsem žil, se mě odmalička ptali, odkud pocházím – z Itálie, Turecka nebo Maroka?

Na Holanďana prý nevypadám.

Rasistické poznámky? To ne, v Holandsku už se s tím moc neseťkáte, v každé třídě jsou děti různých barev kůže, to je normální.

No dobře, možná se lidi občas hodnotí podle přízvuku.

Kdysi jsem pracoval v obchodě, kde ke mně přišel snědý muž a zeptal se: Maročan, Maročan? Jako by hledal kamarády. Už po první větě ale poznal, že mám jiný přízvuk, a odešel.

Nikdy mi nevadilo, že se mě na to ptali. Naučil jsem se dokonce imitovat marocký slang a to, jak Maročani mluví. Pro legraci, kamarády to bavilo.

Horší bylo, že jsem neměl tátu.

První roky jsem si toho ani nevšiml. Později, když se děti ve škole vyptávaly, kde mám tátu, jsem se odpovědi vyhýbal. Když se někdo zeptal podruhé, vysvětloval jsem:

Pro tebe je mít mámu i tátu normální, a pro mě je normální nemít tátu.

Navštěvoval jsem kamarády ze školy, vídal jsem se s jejich otci. Přemýšlel jsem: co ten pán v jejich rodině vlastně dělá? Jakou má roli, k čemu ho potřebují?

Věděl jsem, že je to táta, ale tak úplně jsem nechápal, co to znamená.

Máma rozhodla, že tohle slovo nebude mít v mém životě žádný význam.“

Když se Henrikova matka rozhodla stát bombou, byla mladou vdovou těsně před čtyřicítkou.

Matky-bomby vymyslela feministka Cécile Jansenová v roce 1977, ještě než v Holandsku vyhasla sexuální revoluce. Jansenová otiskla v celostátních novinách výzvu: *Hledám ženy, které se stejně jako já chtějí stát matkami, aniž by uzavřely partnerství s mužem. Podporujme se navzájem, sdílejme své zkušenosti.* V médiích to začalo vřít, Holandsko začalo diskutovat o právu žen na samostatné mateřství. Jansenové začaly psát

další a další matky. Na prvním setkání se skupina žen rozhodla, že si potřebují nějak říkat. Podívaly se na zakládací listinu a slova, která v ní byla užitá:

B jako *bewust* čili vědomě.

O jako *ongehuwde* čili svobodná.

M jako *moeder* čili matka.

Tři písmena tvoří dohromady slovo BOM, tedy bomba.

Zkratky se už v osmdesátých letech chytly holandské noviny. Jedny z nich píšou, že o tom, jaký vliv má takové rozhodnutí na život člověka, se dozvíme, teprve až první děti matek BOM vyrostou. Tento název využívají ve svých materiálech i centra pro léčbu neplodnosti, ačkoli mnohé kliniky odmítají matkám-bombám pomoci.

Neoficiálně jde o etická a morální dilemata související s budoucností takových dětí.

Oficiálně mají lékaři své formální zdůvodnění. Vysvětlují, že oplodnění darovaným spermatem znamená ve skutečnosti léčbu mužské neplodnosti. Pokud za nimi přijde žena a nemá problém s počítím, nelze ji považovat za pacientku. Je zdravá, takže uslyší: „Nemůžeme vám pomoci.“

Ne všude jsou však dveře zavřené.

Gynekologové v řadě měst doporučují kliniku v Barendrechtu, kde ochotně přijímají ženy v nouzi. Některé z nich cestují přes celé Holandsko, aby se mohly s doktorem Karbaatem sejit. V letáčku klinika zdůrazňuje, že přistupuje ke všem ženám stejně – vdaným i svobodným, homosexuálním i heterosexuálním, s partnerem i bez něj.

Henrikova matka navštíví kliniku, vejde stejným vchodem jako Sonja, matka Amandy a Boye. Hovoří se stejným příjemným lékařem.

O rok později se v rodném listu objeví jméno Henrik a v další kolonce slova „otec neznámý“.

Žena se rozhodne pro ještě jedno dítě, chtěla by holčičku. Vrací se, pak otěhotní. Možná se na chodbě míjí s jinou

ženou, která celé měsíce shromažďuje účtenky z kliniky. Na každé je propiskou uvedena částka sedmdesát guldenů. Na poslední účtence, té ze 17. října, je ještě cosi dopsáno velkými písmeny – *HURÁ!*

Vychází z kliniky, možná se usmívá. Jde přes hráz. Zatím jí nic neznepokojuje, zatím ještě nic nevybuchuje.

Bomba už ale tiká.

PROČ SI TÁTA NENECHÁ SÁHNOUT NA RUKU?

Prásk!

Tak bouchají dveře v domě muže, který už za několik minut přestane být otcem Maaike a Matthijse. Venku mrzne, za pár dní budou Vánoce. Dětem je šest let, ještě před chvílí seděly uvnitř, ale teď stojí před domem, k němuž právě přijíždí auto jejich matky.

„Táta nás vyhodil ze dveří. Řekl, že už nás nikdy nechce vidět. Mami, proč to udělal?“ ptají se v autě.

„Protože to není váš táta,“ odpoví jim matka stručně a věcně. Pak ještě dodá, že tento člověk navždy zmizí z jejich života. A vysvětlí: „Abych otěhotněla, šla jsem do takové banky, kde měli spoustu spermií. Trochu mi jich dali, aby z nich mohly vzniknout děti. Ty děti, to jste vy.“

Maaike pozorně poslouchá, i když pořád ještě trochu pláče. Matthijs se pro změnu hlasitě směje, protože si představil bankomat naplněný spermii. Zajímalo by ho, jestli by protékal.

„Chápete, co vám říkám?“ ptá se matka.

Chápe. Protože najednou jim všechno dává smysl.

To, že když se Maaike chtěla dotknout jeho velkých chlupatých rukou, pokaždé uhnul. To, že si s nimi nikdy nehrál. To, že od nich odešel, když jim byl rok, a oni začali být

smutní, když k němu měli jet na víkend. Když vcházeli do jeho domu, rychle zavíral dveře, aby se nerozplakali, dokud je s nimi jejich matka. Ty neustálé dotazy, kterými Maaike matku bombardovala: Určitě jsem tvoje dítě? Jako by něco tušila.

A nakonec to, že když se Matthijs před hodinou zeptal, jestli si může jít hrát ven, uslyšel: „Ano, ale vezmi s sebou i sestru, všechny vaše věci a konečně odsud vypadněte.“

Později se s ním setkají jen jedinkrát.

Maaike: „Po rozchodu s naší matkou začal být silně věřící. Chtěl dokonce anulovat církevní sňatek, aby se mohl stát knězem. Máma souhlasila, ale církev nakonec odmítla – manželství trvalo deset let, měli spolu děti.“

Matthijs: „Zkoušel to ještě třikrát nebo čtyřikrát, ale po každé jeho žádost zamítli.“

Maaike: „Nakonec ovšem dosáhl svého, stal se pomocníkem faráře, podílel se na bohoslužbách.“

Po šesti letech od chvíle, kdy nás vyhodil za dveře, se v naší rodině konalo svaté přijímání.“

Matthijs: „Vstoupili jsme do kostela, kde si mě máma s tetou vzaly stranou. Zeptal jsem se: Jak je to, ksakru, možné, že on tam uprostřed stojí a pronáší kázání?“

Maaike: „Říkal, že nejdůležitější je lojalita k partnerovi, starostlivá péče o děti...“

Matthijs: „...a že má být člověk hodný na svou rodinu. Babička si něco bručela pod nosem, Maaike vyběhla s pláčem ven. I já jsem odešel. Do té chvíle jsem měl návštěvy kostela moc rád, spousta lidí, zpěv. Už jsem se tam ale nikdy nevrátil.“

O něco později změní matka oběma dvojčatům úředně příjmení.

Matthijs se odteď bude jmenovat Janssen, na seznamu v třídnici poskočí o několik míst výš. S mámou upečou koláčky ve tvaru písmene „J“ a Matthijs je vezme do školy. Teď